

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата медичних наук, доцента

Шустерман Тамари Йосипівни

на дисертацію

Андрієвського Івана Івановича «Особливості взаємозв'язків показників властивостей особистості практично здорових жінок та антропосоматотипологічних характеристик їх організму», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 05.600.142 ЗВО Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

1. Ступінь актуальності обраної теми

Психологічний, емоціональний стан жінки та його порушення є надзвичайно важливими та актуальними як для медицини, так і в соціальному аспекті, зважаючи на визначну роль жінки як матері, її провідну роль у формуванні здорового психо-емоційного стану дитини та сім'ї в цілому та враховуючи соціальну значимість жінок, які, у тому числі, складають переважну частину контингенту вихователів дитячих дошкільних та освітніх закладів і мають визначальний вплив на формування здорового ментального стану майбутнього дорослого населення кожної країни.

Вже тільки базуючись на цьому, актуальність теми дисертації Андрієвського Івана Івановича, яка якраз і присвячена встановленню провідних типологічних характеристик темпераменту, показників рівня ситуативної та особистісної тривожності, психодинамічних особливостей особистості в здорових жінок України найбільш репродуктивного віку не викликає жодного сумніву.

Формування здорового психо-емоційного стану людини та можливі відхилення від норми відбуваються під впливом цілої низки як генетично

обумовлених факторів так і чинників зовнішнього середовища. Визначенню та ролі таких факторів та чинників присвячена достатньо значна кількість досліджень вітчизняних та закордонних науковців. Але, залишаються й не вивчені, або не до кінця вивчені аспекти цієї проблеми. Це стосується й досліджень стосовно ролі морфологічної складової конституції людини, її впливу на показники особливостей особистості. В цьому плані представлена дисертація також має особливу актуальність, враховуючи, що отримані результати й стосовно особливостей даних показників в групах українських жінок різних конституціональних типів, та їх кореляцій з окремими антропосоматометричними характеристиками та групами показників будови тіла, що є важливим, в тому числі у практичній спрямованості забезпечення індивідуалізованого діагностичного, прогностичного та профілактичного підходу до пацієнта.

2. Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Дисертація була запланована та виконана у Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова в рамках ініціативної наукової тематики «Особливості взаємоз'язків показників властивостей особистості практично здорових жінок та антропо-соматотипологічних характеристик їх організму» (№ держреєстрації: 0121U113158).

Дисертантом чітко дотримані необхідні вимоги до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії на етапі планування дисертації та під час її безпосереднього виконання — визначена актуальна тема, мета та завдання, виконання яких було необхідним для розв'язання поставленої основної задачі, проведений патентний пошук та використані під час аналізу результатів досліджень сучасні наукові літературні дані за напрямком дослідження, обрані необхідні методи дослідження, ґрунтовно проведена математична статистична обробка отриманих результатів та їх узагальнення, аналіз та відображення у

кінцевих висновках.

Високий науковий рівень дисертації підтверджений і вагомістю опублікованих праць дисертанта за темою дисертації – загалом 11 публікацій, в тому числі 6 статей у фахових наукових журналах України, з яких 3 статті у виданнях, які входять до визнаних міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science та стаття у закордонному науковому виданні.

3. Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Ціла низка отриманих результатів представленого дисертаційного дослідження характеризуються науковою новизною.

Зокрема, уперше встановлені особливості особистості притаманні групам жінок з різними конституціональними типами будови тіла. Так, виявлено переважання середнього рівня нейротизму в групах жінок екторморфного, ендо-мезоморфного соматотипів та потенційно високий рівень даного показника в мезоморфів та в жінок середнього проміжного соматотипу;

Уперше встановлено переважання середнього рівня показників ситуативної та особистісної тривожності у жінок середнього проміжного та ендо-мезоморфного соматотипів, що є свідченням їх емоційної стійкості, адекватної реакції на емоційну напругу та адекватну мотиваційну оцінку ситуації. У той же час в жінок мезоморфного та екторморфного соматотипів, зафіксовано високий рівень особистісної тривожності, що свідчить про їх підвищену емоційну збудливість, схильність до невротичного конфлікту з потенційною імовірністю появи емоційних та невротичних розладів.

Уперше в практично здорових жінок досліджені кореляції між антропосоматотипологічними показниками та показниками особливостей особистості та виявлені їх особливості в різних за соматотипом групах як за кількістю, так і за силою та спрямованістю. Визначені антропометричні показники та групи

показників, які найбільш корелюють з показниками особливостей особистості та показано збільшення сили кореляцій при розподілі жінок на окремі групи за соматотипами, що свідчить про цінність і необхідність урахування конституціонального фактору при оцінці показників особливостей особистості.

Уперше визначені головні конституціональні фактори, що мають основний вплив на показники особливостей особистості: у жінок мезоморфного соматотипу – величина обхватних і поздовжніх розмірів тіла та показників жирової тканини; у жінок екоморфного соматотипу – величина обхватних розмірів тіла та показників жирової тканини; у представниць ендомезоморфного соматотипу – величина обхватних розмірів тіла та показник ширини нижньої щелепи; у представниць середнього проміжного соматотипу – поздовжні та обхватні розміри тіла і товщина шкірно-жирової складки на задній поверхні плеча.

Результати дисертаційного дослідження повністю викладені в одинадцяти опублікованих наукових працях.

4. Наукова обґрунтованість та відповідність темі дисертації отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Результати дослідження отримані на достатньому, як якісно так і кількісно матеріалі спостережень – проаналізовані показники властивостей особистості та антропометричні й соматотипологічні показники в 101-ї практично здорової жінки однієї вікової групи. Усі застосовані методи психодіагностичних, антропометричних та соматотипологічних досліджень є аргументованими, широко апробованими в дослідженнях як вітчизняних, так і закордонних науковців. Достовірність результатів математичної статистичної обробки отриманих матеріалів дослідження не викликає жодного сумніву, що стало основою коректного усвідомлення здобувачем результатів дослідження,

їх систематизації та виведення в основні наукові положення та висновки дисертації, які повністю відповідають як темі та завданням дисертації, так і отриманим результатам.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Здобувач продемонстрував належне володіння методологією наукової діяльності як на етапі планування дисертації, так і під час виконання дослідження. Дисертант успішно провів інформаційно-патентну пошукову роботу, знайшов і проаналізував наявну світову наукову літературу за напрямком дослідження, яке планував, що і дозволило йому кінцево чітко визначитись з перспективною та актуальною для медицини темою дослідження, його завданнями, розробити дизайн дослідження та успішно його виконати. Здобувач у повній мірі показав володіння сучасними методами математичної статистичної обробки отриманих результатів, вдумливо їх узагальнив. Досконало виконаний розділ аналізу результатів дослідження свідчить про глибоке володіння дисертантом знаннями з напрямку дослідження, його здатність до аналітичного мислення та виокремлення найбільш вагомих здобутків, що є свідченням вже цілком сформованого досвідченого науковця.

За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій здобувача вважаю, що поставлене в дисертаційній роботі наукове завдання дисертантом виконане повністю на високому науковому та методичному рівні.

6. Теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження

Отримані результати дослідження стосовно особливостей показників властивостей особистості у здорових жінок першого зрілого віку загалом та різних конституціональних типів, їх зв'язків з антропометричними та

соматотипологічними показниками, показниками компонентного складу маси тіла, без сумніву, має важливе теоретичне значення для медицини, антропології, надає новітнього фактологічного матеріалу для подальшого розвитку уявлень та знань щодо ролі морфологічної складової конституції в становленні психо-емоційного статусу людини, розвиває вчення про групову мінливість та реактивність людини.

Результати дисертаційного дослідження вже впроваджені в навчальну та практичну діяльність цілої низки профільних кафедр закладів вищої освіти України та практичну діяльність лікарів психологів та психіатрів психіатричного жіночого для дорослих відділення № 11 Комунального некомерційного підприємства «Вінницька обласна клінічна психоневрологічна лікарня імені академіка О.І. Ющенка Вінницької обласної Ради».

Однозначно важливими результати та висновки проведеного дисертаційного дослідження є й для практичної медицини, адже встановлені показники психологічного, емоційного стану здорової жінки, в тому числі й з урахуванням її конституціональних особливостей є основою для вчасної діагностики можливих відхилень даного статусу в жінок та надає можливості попереднього виокремлення груп жінок з підвищеним ризиком розвитку таких порушень.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Дисертація викладена грамотно, державною мовою, побудована за класичною схемою і оформлена згідно існуючих вимог.

Робота представлена на 273 сторінках, з яких 166 сторінок є заліковим машинописним текстом і складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, символів тощо, вступу, розділу огляду літератури, розділу загальної методики й основних методів дослідження, двох розділів власних досліджень дисертанта, розділу аналізу та узагальнення отриманих автором результатів дослідження, висновків, списку використаних джерел наукової

літератури та додатків. Дисертація містить 37 таблиць та інформативно проілюстрована 27-ма рисунками.

В анотації державною та англійською мовами надані основні відомості щодо об'єктів та методів дослідження та представлені власні основні результати здобувача, отримані уперше, вказані ключові слова та бібліографія наукових праць дисертанта за темою дисертаційної роботи.

У Вступі, дисертантом доведена актуальність обраної теми дисертації, вказані мета, завдання, об'єкт, предмет та стисло охарактеризовані використані методи дослідження, представлена наукова новизна та практичне значення отриманих результатів та особистий внесок дисертанта, надані відомості про апробацію результатів дисертації на наукових форумах і опубліковані праці. Вступ викладений на 7 сторінках.

Першим розділом дисертації є “Огляд літератури”. Розділ викладений на 27 сторінках грамотною літературною мовою, складається з двох підрозділів, має аналітичний характер та відображає сучасний науковий стан даних, отриманих в Україні та за кордоном щодо окремих показників особливостей особистості людини та їх гендерних особливостей, значення цих показників для клінічної медицини та встановлених кореляцій психоемоційних показників з конституційними параметрами будови тіла людини в нормі та при патологічних станах.

У другому розділі дисертант докладно описує загальну методику та суб'єкти дослідження, наводить висновок комітету з біоетики Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова про відповідність проведених досліджень основним біоетичним нормам Гельсінської декларації, Конвенції Ради Європи про права людини та біомедицину, положенням Всесвітньої організації охорони здоров'я та законам України. Автором дуже детально та інформативно описані та проілюстровані застосовані під час виконання дисертаційної роботи методи досліджень показників властивостей особистості, антропометричних й соматотипологічних показників, показників

компонентного складу маси тіла та використані методи математичного статистичного аналізу результатів дослідження. Розділ викладений на 9 сторінках і складається з двох підрозділів.

У третьому розділі, який написаний на 30 сторінках, представлені результати власних досліджень дисертанта. У цьому розділі надані результати досліджень показників провідних типологічних характеристик темпераменту, психодинамічних властивостей особистості, вираженості та властивостей акцентуйованих рис особистості, властивостей типологічної окресленості емоційно-динамічного патерну у досліджених жінок загалом та в групах жінок з різними соматотипами. Розділ написаний грамотно, вичерпно, містить 7 таблиць та 22 рисунка. Результати даного розділу, після їх узагальнення та аналізу, стали основою формування перших чотирьох висновків дисертації.

У четвертому розділі дисертації викладені отримані результати по дослідженню кореляцій між показниками властивостей особистості і антропометричними параметрами практично здорових жінок загалом (1-й підрозділ), жінок мезоморфного (2-й підрозділ), екоморфного (3-й підрозділ), ендомезоморфного (4-й підрозділ) та середнього проміжного соматотипів (5-й підрозділ). Усі встановлені зв'язки чітко описані як за силою, так і за спрямованістю. Визначено групи жінок різних конституціональних типів, де були найбільш кількісно та якісно виражені зв'язки між показниками особливостей особистості та конституціональними показниками будови тіла. У шостому підрозділі надані результати проведеного факторного аналізу для прогностичної оцінки впливу конституціональних показників на показники властивостей особистості у досліджених жінок. Обсяг розділу складає 57 сторінок. Розділ містить 13 таблиць та 5 рисунків. За результатами кореляційного та факторного аналізу дисертантом сформульовані 5, 6, 7, 8 та 9-тий висновки дисертації.

У п'ятому розділі дисертації автор провів ґрунтовне узагальнення отриманих результатів та їх всебічний аналіз з порівнянням власних

результатів з даними інших науковців, які проводили дослідження в подібному напрямку. У цьому розділі дисертант підводить підсумок проведених досліджень, ще раз обґрунтовує важливість виконання своєї дисертаційної роботи, актуальність та вагомість вирішених завдань. Розділ викладений на 36-ти сторінках.

Узагальнюючий та дев'ять окремих висновків дисертації, сформульовані чітко, логічно та повністю відповідають отриманим результатам та поставленим завданням дослідження.

Список використаних джерел містить 276 публікацій, переважно складається з джерел, викладених латиницею (231 наукова праця).

У *додатках* наведені наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати; наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації і праці, які додатково відображають наукові результати дисертації та наукові форуми, на яких були апробовані результати дисертації (Додаток А); 5 копій отриманих актів впровадження результатів дисертаційної роботи (Додаток Б) та таблиці встановлених кореляцій показників властивостей особистості з антропометричними та соматотипологічними параметрами і таблиці значень факторних навантажень показників особливостей особистості та антропосоматотипологічних показників практично здорових жінок загалом і представниць різних соматотипів.

Дисертацію в цілому вважаю повністю завершеною науковою працею.

8. Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Результати дисертації рекомендуються до використання в навчальному та науковому процесах кафедр медичної психології та психіатрії закладів вищої освіти, урахування та використання науковцями й дослідниками під час проведення їх досліджень та в їх публікаціях. Отримані результати також рекомендовані до урахування та використання в практичній діяльності

медичних психологів, психіатрів та лікарів загальної практики-сімейної медицини.

9. Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Принципових зауважень, які б впливали на науковий рівень виконаної дисертації, її основні положення та висновки не виникло. Разом з тим, є декілька зауважень та побажань, які, на мій погляд, є доречними:

1. На наш погляд, враховуючи певну лабільність психо-емоційного стану жінок репродуктивного віку, було б доречним у відповідному розділі зазначити в яку фазу менструального циклу були проведені дослідження по визначенню показників особливостей їх особистості.

2. Зважаючи на вагому практичну значимість результатів дисертаційної роботи, доцільно було б в окремому підрозділі дисертації надати практичні рекомендації для лікарів по використанню дисертаційних здобутків.

3. Текст дисертації містить поодинокі орфографічні помилки. Наприклад, декілька раз зустрічається слово «тазу», хоча в українській мові в родовому відмінку правильно є «таза». На сторінці 149, в останньому абзаці, у слові «статті» відсутня одна буква «т».

Також, в якості наукової дискусії, прошу здобувача відповісти на наступні запитання:

1. Чому показник м'язового компонента маси тіла розраховували за двома методиками – за Матейко та за методикою Американського інституту харчування?

2. Ви дослідили здорових жінок Подільського регіону України. Як Ви вважаєте, чи отримані Вами результати можна перенести й на жінок інших регіонів України?

10. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

Усі наукові публікації дисертанта за темою дисертації пройшли необхідні експертні процедури щодо перевірки оригінальності їх тексту. Текст дисертації був підданий перевірці на наявність плагіату визнаною програмою «StrikePlagiarism.com». В результаті перевірки встановлено, що рукопис дисертації є оригінальним (рівень оригінальності склав у 95,79 %), а виявлені співпадіння в тексті стосувалися загальноновживаних фраз та термінології.

11. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Андрієвського Івана Івановича на тему: «Особливості взаємозв'язків показників властивостей особистості практично здорових жінок та антропо-соматотипологічних характеристик їх організму», що представлена на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина», є повністю завершеною, самостійно виконаною науковою працею, в якій наведені, проаналізовані і науково-обґрунтовані новітні результати, які вирішують науково-практичну задачу визначення психологічних показників особливостей особистості практично здорових жінок України загалом та різних конституціональних типів зокрема, встановлення зв'язків даних показників з показниками будови тіла та оцінки впливу антропометричних та соматотипологічних показників жінок на показники властивостей їх особистості.

Вважаю, що за актуальністю теми, науково-методичним рівнем виконання, обсягом проведених досліджень, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень та висновків, теоретичним та практичним значенням для медицини, повнотою та вагомістю виданих публікацій дисертація відповідає усім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року

№44 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №341 від 21 березня 2022 року, №502 від 19 травня 2023 року та №507 від 3 травня 2024 року, за оформленням відповідає Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її автор Андрієвський Іван Іванович достойний присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний опонент:

кандидат медичних наук, доцент,
доцент ЗВО кафедри психіатрії, наркології
і медичної психології Дніпровського
державного медичного університету

Тамара ШУСТЕРМАН